

عێراق نهوتی هه‌ریمی کوردستان هه‌ناردە‌ی به‌نده‌ری به‌یهان ده‌کات؟

11-11-2024

نووسه‌ره‌کان

مه‌حموود بابان

کورتە : ئیستا، دوو پرسپاری گ‌رنگ هه‌یه، ، یه‌که‌میان ئه‌وه‌یه کۆمپانیا نیوده‌وله‌تییه‌کانی نهوت که‌وا له هه‌ریمی کوردستان کار ده‌که‌ن به‌م تیج‌وووه‌ نوێیه ئاماده‌ن کۆی نهوتی به‌ره‌مه‌یه‌نراو راده‌ست بکه‌ن یاخود نا؟ دووه‌میش عێراق چۆن نهوتی هه‌ریمی کوردستان هه‌ناردە ده‌کاته‌وه، له‌کاتی‌کدا ده‌بیت هه‌ناردە‌کردن و ته‌نانه‌ت به‌ره‌مه‌یه‌نانه‌یه‌ش که‌مبکاته‌وه؟

رۇۋانى رابردوو [حكومتى عىراق](#) تېجىووى بەرھەمھېنان و گواستىنەوھى نەوتى بۇ ھەرىمى كوردستان لە 6 دۆلارەو گەپاندە 16 دۆلار بۇ رادەستكىردنى نەوتى بەرھەمھېنراو بە سۆمۆ و ھەناردەكردنەوھى، كە پېشھاتىكى نوچ لە نىوان ھەولېر و بەغدا لە پىرسى نەوت دا.

ھەرۋەھا، بېرارە رۇۋانى [1ى مانگى](#) داھاتوو رېكخراوى ئۆپك پلەس كۆبوونەوھى لەبارەى داھاتوو بەرھەمھېنانى نەوت و خستىنەپرووى لەسالى 2025دا بىكات، ھەرچەندە رۇۋى 3ى ئەم مانگە ئاماژەى بەوھەكرد كەوا 8 وئاتى ئەندامانى ئۆپك پلەس لەنىوياندا عىراق تاوھەكو كۆتايى ئەمسال بەردەوام دەبن لە خۇبەخشانە كەمكردنەوھى بەرھەمھېنانى نەوت بەپرى 2.2مىليۇن بەرمىل لە رۇۋىكدا، كە عىراق ھېشتاش رۇۋانە لەسەروو ئەو پىرەوھى بۇى ديارىكراوھ بەرھەمھېنىت كە [4مىليۇن](#) بەرمىل نەوتى رۇۋانەپە.

لەماوھى نىوھى يەكەمى ئەمسالدا كۆى ئەو پىرەى عىراق زىاترى بەرھەمھېناوھ لەوھى ئۆپك پلەس بۇ ديارىكردووھ كەپشتووھتە 1مىليۇن و 184 ھەزار بەرمىل، ئەمەش ئەگەر عىراق بەتەواوى پابەندى بەرھەمھېنانى نەوت بېت و بېرواھ ژىربارى جىبەجىكردنەوھ، دەبېت لەم مانگەوھ تاوھەكو سەرھەتايى بەھارى داھاتوو [رۇۋانە 90 ھەزار بەرمىل نەوت](#) كەم بىكاتەوھ.

ئىستا، دوو پىرسىارى گىرنگ ھەپە، ، يەكەمىان ئەوھەپە كۆمپانىيا نىودەولەتتېپەكانى نەوت كەوا لە ھەرىمى كوردستان كار دەكەن بەم تېجىووه نوپىيە ئامادەن كۆى نەوتى بەرھەمھېنراو رادەست بىكەن ياخود نا؟ دووھمىش عىراق چۆن نەوتى ھەرىمى كوردستان ھەناردە دەكاتەوھ، لەكاتىكدا دەبېت ھەناردەكردن و تەننەت بەرھەمھېنانىش كەمبىكاتەوھ؟

بەرھەمھېنانى نەوت لە ھەرىمى كوردستان چەندە؟

رۇۋى 7ى تشرىنى دووھمى 2024 كۆمپانىياى دى ئىن ئۇ نىودەولەتتى كەوا لەھەردوو كىلگەى نەوتى تاوكى و پىشخابووور و بەعشىقە لە ھەرىمى كوردستان كار دەكات لە راپۇرتى چارەكى سىيەمى ئەمسال دا ئاماژەى بەوھەكرد ئاستى بەرھەمھېنانى رۇۋانەى لە ھەرىمى كوردستان كەپشتووھتە [84 ھەزار 212](#) بەرمىل، كە پشكى كۆمپانىياكەپان لەو كىلگە نەوتىانە 63 ھەزار و 200 بەرمىل نەوتە.

ھەرۋەھا، ھەرىكە لە كۆمپانىيا نىودەولەتتېپەكانى دىكەى وەك ئىچ كەى ئىن و گەلف كى ستۆن، گەنەل ئىنرچى، دانەگان، گازپروم، شاماران و فۇرزە لە ناوچە جىاوازەكانى ھەرىمى كوردستان لە زاخۇ بۇ گەرمىان نەوت بەرھەمھېنن لەگەل كۆمپانىياى كار لە گەورە كىلگەى نەوتى خورمەلە.

مانگى رابردوو، [وھزىرى سامانە سىرووشتېپەكان بەوھەكالەت](#) لەكۇنفرانسىكى وزە لە ئىستەنبول رايگەپاند "ھەرىمى كوردستان لە 2ى ئەپلوول 2024وھ ئاستى بەرھەمھېنانى نەوتى كەمكردووھتەوھ بۇ نىوھ و ئىستا رۇۋانە 140 ھەزار بەرمىل نەوت بەرھەمھېنن".

ھەرۋەھا، لەدواى بېرارەكەى پارىسەوھ كۆمپانىياى دىلوپت راپۇرتى لەبارەى بەرھەمھېنان و خەرجى و داھاتى نەوتى ھەرىمى كوردستان بىلوانەكردووھتەوھ، بەلام لە راپۇرتى كۆمپانىياكانەوھ كەوا دوو لەسەر سى ئاستى بەرھەمھېنانى نەوت لە ھەرىمى كوردستان بىكەھېنن دەتوانىن دواى دەستكەوتنى راپۇرتى چارەكى سىيەمى ئەمسالىان بزانىن، چەندىان بەرھەمھېنەوھ.

بەپى راپۇرتى چارەكى سىيەمى دى ئىن ئۇ لە سى مانگى (7-8-9) ئاستى بەرھەمھېنانى نەوت لە ھەرىمى كوردستان زىادىكردووھ و سى بىرى نوپىان تەواوكردووھ كەوا بە پرى 7 ھەزار و 800 بەرمىل نەوت بەشدارىكردووھ لە زىادكردنى بەرھەمھېنانى نەوت لەو سى مانگەدا ھەبووھ. ھەرۋەھا، دى ئىن ئۇ ئاماژە بە راگرتنى وەبەرھېنانى نوچ و ھەئىكۆلىنى بىرى نوچ دەكات لە ھەرىمى كوردستان سەرەپراى دەستىكردنەوھى گىفتوگۇكان لەگەل حكومتى ھەرىمى كوردستان بۇ وەرگرتنەوھى ھەقەدەستەكانى لەسالانى 2022-2023دا.

ھەرچەندە تاوھەكو ئىستا كۆمپانىيا نىودەولەتتېپەكانى ھەرىمى كوردستان راگەپاندراوى فەرمى لەبارەى كەمكردنەوھى بەرھەمھېنانى نەوت لەو كىلگەنى كارى تىدا دەكەن نەبووھ، كە ئەمەش ئاماژەپەك بۇ بەردەوامىدان بەوشىوازەى لەنىوھى يەكەمى ئەمسالدا و پىشووور كارىيان كىردووھ و نەوتىان بەرھەمھېناوھ. بۇ نموونە گەلف كى ستۆن لە كىلگەى نەوتى شىخان [39 ھەزار](#) و 252 بەرمىلى رۇۋانە بووھ، شاماران و ئىچ كەى ئىن [لە سەرسەنگ و نەتروش](#) 54 ھەزار و 800 بەرمىل نەوت، و [دانەگان لە كۆرمۇر](#) 5 ھەزار و 273 بەرمىلى رۇۋانە، [فۇرزە لە كىلگەى ھەولېر](#) 6 ھەزار و 500 ھەزار بەرمىل نەوتى رۇۋانەپە. ئەوانى دىكەش وەك گەنەل ئىنرچى لە كىلگەى تەق تەق و قەرەداخ ئىستا وەستاوھ ، گازپروم لە كىلگەى سەرقەللا و ھەسىرە 12 ھەزار و 500 بەرمىل بەرمىل نەوتى رۇۋانەپە و خورمەلەش بەپى زانىرىبە دەستخراوھەكان رۇۋانە كە ھەمووى بۇ پالوتنى نىوخوئى دەگاتە 80 ھەزار بەرمىل

ئاستى بەرھەمھېئان و ھەناردەكردنى نەوتى عىراق و كۆتاي ئۆپپىك و پابەندى

لەماوھى دوو مانگى رابردوودا ئاستى بەرھەمھېئان و ھەناردەكردنى نەوت لە عىراق كەمكراوھتەوھ بۇ پابەندبوون بە ئەو برھى ئۆپپىك و ئۆپپىك پلەس بۇ دايئاوھ، بەلام ھېشتا ئاستى بەرھەمھېئان نەگەيشتووھتە ئەو ئاستەى بۇ ديارىكراوھ بگرھ قەرەبووى ئەو برھى نەكردووھ كە بەھۇى زياد بەرھەمھېئان لە ئەمسالدا روويداوھ و پىويستە مانگانە بىكات.

بەپنى داتاكانى وھزارەتى نەوت بۇ ئاستى بەرھەمھېئان و ھەناردەكردن لە 10 مانگى رابردوودا عىراق تاوھكو ئىستا نەيتوانيوھ ئاستى بەرھەمھېئان بگەيەنەتە ئەوھى كە 4 مليۇن بەرميل نەوتى رۆژانەيە. لەماوھى ئەمسالدا عىراق لەنيو وئاتانى ئۆپپىك و ئۆپپىك پلەس ئەو وئاتە بووھ كە زۆرترين ئاستى زياترى لەو برھى بۇ ديارىكراوھ لە بەرھەمھېئانى نەوت تىپھرانددووھ سەرھراى كەمكردنەوھى بەرھەمھېئان بە برى 340 ھەزار لە سەرھتاي ئەمسالەوھ تاوھكو كۆتايى مانگى رابردوو.

گرافىك 1: ئاستى بەرھەمھېئان و ھەناردەكردنى نەوت لە عىراق لە 10 مانگى رابردوو لە ئەمسالدا.

كۆتايى

دەستپىشخەرىيەكەي عىراق بۇ پىكھىنئانى لىژنەيەك و جىگىركردنى تىچۋوي بەرھەمھىنئان و گواستەۋەي بەرمىلىك نەوت بە 16 دۆلەر تاۋەكو لىژنەيەكى تەكنىكى پروفىشئال و نىوخۇي پىداچۋونەۋە بە پروسەي بەرھەمھىنئانى نەوت لە ھەرىمى كوردستان بەگۋىرەي كىلگەكان بكات، ھىشتا بېيارە، چۈنكە داۋاكەي ئەنجومەنى ۋەزىران دەبىت لە پەرلەمان پەسەندىكرىت و كۆمپانىيە نىۋدەۋلەتتەيەكانى ھەرىمى كوردستان رازى بن، كە ھىشتا ھىچ لىدوان ئامازەبەك نىيە.

لەراستىدا، جىگىركردنى ئەم بېرەيە بۇ تىچۋوي بەرھەمھىنئان و گواستەۋەي بەرمىلىك نەوت و رادەستكردى نەوتى بەرھەمھىنئان بە سۇمۇ تەنبا دىۋىكى چىرۆكەيە، چۈنكە لەيەكەم راپۇرتى نويدا دى ئىن ئۇ ئامازە بە گىتوگۇكان دەكات لەبارەي شىۋازى ۋەگرىتەۋەي ھەقدەستىان (قەرزى كۆمپانىيان) لى حكومەتى ھەرىمى كوردستان بۇ كارەكانىيان لەماۋەكانى پىشۋودا، ھەرۋەھا كۆمەلەي ئەپىكورىش ئامازەي بە 1 مىليار دۆلەر قەرزى كۆمپانىيانى نەوت كىردۋە كە لى حكومەتى ھەرىمى كوردستان، كە ئەمەش نەبىتە ئاستەنگ چارەسەركردنى ئاسان نىيە.

ھەرۋەھا، ئەم دەستپىشخەرىيەي بەغداد لەۋانەيە لەۋە سەرچاۋەي گىرتىت كە تىچۋوي بەرھەمھىنئانى بەرمىلىك نەوت لە ھەرىمى كوردستان ئەو بېرە نىيە كە لە بودجەي سى سالىدا ھاتۋوۋە ۋ ئەۋەش نىيە كۆمپانىيانى لە ھەرىمى كوردستان بۇ بەرھەمھىنئان داۋاي دەكەن.

لەكۇتايىدا، ئىستا ھەرىمى كوردستان ئەو بېرە بەرھەم ناهىنئىت لە بودجەي سى سالى عىراق داۋاكرۋە بىگرە زۇر كەمتەرە و نىكەي سەرۋو نىۋەيەتى، بەلام بگاتە ئەو ئاستە و ھەناردەي دەرۋەي بكات ئەۋا عىراق دەبىت لە بېرە بەرھەمھىنئانى نەوت لە نىۋەراست و باشۋورى كەمبكاتەۋە، كە بەپىي ۋەزارەتى نەوتى عىراق تىچۋوۋەكەي لەنىۋان 6-8 دۆلەر، ئەي بۇچى نەوتىك ۋەبىگىرت تىچۋوۋەكەي دوو ھىندە و نىۋ زياتر بىت؟ كىشەكە ئاسان نىيە، بەلام عىراقىش تەنبا بىر لەدىۋە ئابۋورىيەكەي ناكاتەۋە و بەزمارە لىكى ناداتەۋە ئەگىنا ئەو زىانەي لە يەك سال و 7 مانگى رابردۋو روۋىداۋە بۇ ئابۋورى عىراق روۋى نەدەدا.